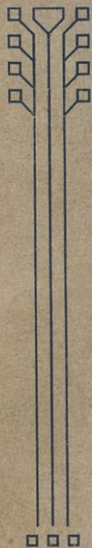

39020

8. brošura

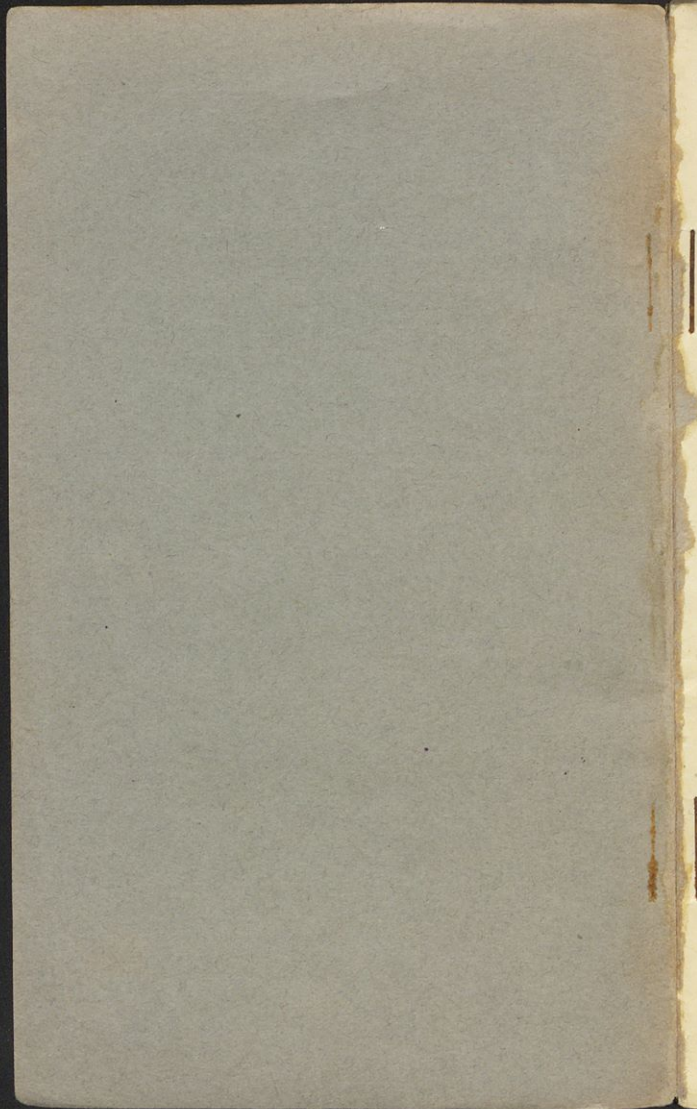
Silvin Sardenko:

Slovanska apostola

Zgodovinska igra

Gb 1025 letnici Metodove
smrti [885—1910]

Slovanska apostola.

Zgodovinska igra v petih dejanjih.

Ob 1025letnici Metodove smrti
(885—1910).

Spisal

Silvin Sardenko.

K. k. Studienbibliothek Laibach

V Ljubljani 1910.

Izdalo »Apostolstvo sv. Cirila in Metoda«.

Založila Katoliška Bukvarna.

□ □
Vse pravice pridržane.
□ □

030033970

Predgovor.

Sv. Ciril in Metod sta bila iz imenitne grške rodovine v Solunu; oče (Leon) je bil vojaški dostojanstvenik. Ciril je bil rojen leta 826. ali 827., Metod pa je bil nekoliko let starejši. Metod je postal cesarski namestnik v neki slovanski pokrajini (najbrže nekje v Macedoniji), a to službo je kmalu zapustil in se umaknil v samostan. Ciril je že od zgodnje mladosti ljubil molitev, samoto in učenje. Njegova modrost je slovela po vsem grškem cesarstvu, splošno so ga imenovali filozofa-modrijana; slovel je pa tudi po svoji ponižnosti in nedolžnosti, bil je pravi angel v človeškem telesu. Ponujali so mu časti in imenitne službe; on se je vsega tega branil in je šel za bratom v samostan.

Okoli leta 858. sta šla kot misijonarja k poganskim Kozarjem na sedanjem južnem Ruskem ob Črnem morju; tam sta našla ostanke sv. papeža Klementa, ki sta jih vzela s seboj. Po vrnitvi sta se umaknila v samostan. Leta 862. so prišli v Carigrad poslanci moravskega kneza Rastislava prosit slovanskih misijonarjev za Moravsko. Sv. Ciril in Metod sta znala slovansko in sta šla rada na Moravsko. Pred odhodom je sv. Ciril iznašel slovan-

ske črke in nekoliko evangeljskih odlomkov prevedel na slovanski jezik. Leta 863. sta prišla na Moravsko.

Moravska država je takrat obsegala sedanje severno Ogrsko in Moravsko. Panonija pa sedanje zahodno Ogrsko in vzhodno Štajersko; na vzhodu je segala do Donave, na severu do reke Rabe, na jugu pa do Drave (sedanji Ptuji je bil v Panoniji). Rimsko-nemški cesar Ludovik (843—876), vladar velike frankovske države, je večkrat izkušal utrditi svojo nadoblast nad Panonijo in Moravsko; zato je skrbel, da se tam utrdi tudi cerkvena oblast nemških škofov (solnograškega in pásavskega). Panonski knez Pribina (840—861) je bil zvest zaveznik in podložnik frankovskega cesarja. Moravci so se pa večkrat vojskovali za neodvisnost; zato so leta 861. napadli Panonijo in ubili frankovskega zaveznika kneza Pribina.

Panonci in Moravci so bili takrat večinoma že kristjani, le da niso bili še vsi utrjeni v krščanstvu, veliko jih je bilo zelo slabo poučenih; nekoliko je bilo še pogánov. Preidimo k naši igri.

Prvo in drugo dejanje.

Leta 864. so bili Moravci premagani od Frankov, a komaj so čakali prilike, da si zopet priboré popolno neodvisnost. Sv. Ciril in Metod sta bila ob koncu leta 866. ali v začetku leta 867. od kneza Kocela povabljeni v Panonijo. Tukaj sta pod knezovim varstvom poučevala ljudstvo in okoli sebe zbrala nad 50 učencev, da jih pripravita

za duhovski stan. Izpreobrnila sta tudi nekatere pogane in polpogane. (V naši igri sta Trudopolk in Krepek še pogana, a krščanstvo jima ni neznano.) Moravsko in panonsko ljudstvo je bilo zelo vdano sv. Cirilu in Metodu, ki sta gotovo pospeševala miroljubno približevanje med Moravsko in Panonijo. Tako sta mislila tudi kneza Rastislav in Kocel. Nekateri velikaši in stari vojaki (stari pogan Trudopolk) so bili za vojsko in maščevanje proti Moravcem. Poleg tega je bila na Moravskem in v Panoniji še neka čudna stranka plemičev in vojakov za prijateljstvo med obema deželama, a proti sv. Cirilu in Metodu. K tej stranki je spadal Rastislavov naslednik Svetopolk (871—894), ki je bil še pod Rastislavom vpliven oblastnik; v naši igri jo zastopa Branislav. Ta stranka se najbrže ni veliko brigala za vero, ampak bolj za posvetne koristi. Svetopolkov značaj je od te strani še zdaj uganka zgodovinarjem.

Sv. Ciril in Metod sta spomladi leta 868. odpotovala v Rim, da se poklonita rimskemu papežu in od njega dobita potrebno oblast za ureditev cerkvenih razmer v Panoniji in na Moravskem. Verjetno je, da sta že v Panoniji dobila od papeža vabilo, naj prideta v Rim.

Tretje dejanje.

V Carigradu je takrat vladal častihlepni patriarh Focij, ki je bil popolnoma posvetnega duha in je bil kar iz svetnega stanu brez vsake priprave v nekoliko dneh

posvečen za duhovnika in škofa. Prejšnjega patriarha — meniha Ignacija — so leta 857. s silo odstavili. Focij bi bil rad dobil iz Rima potrjenje, a ker ga ni dobil, zato je začel širiti sovražstvo proti Rimu. Leta 867. se je Focij slovesno in očitno ločil od Rima; za seboj je potegnil tudi Bolgare, ki so bili ravnokar postali kristjani. Ko sta bila sv. Ciril in Metod v Rimu, se je na zahodu že izvedelo, kaj je naredil Focij. Sovražniki sv. Cirila in Metoda v Panoniji so v odsotnosti svetih bratov to novico porabili proti njima, češ, da sta tudi onadva taka razkolnika, zato sta poklicana v Rim in bodeta tam obsojena. Ves značaj sv. Cirila in Metoda razločno kaže, kako grdo in lažnjivo je bilo tako sumničenje. Meniha in sveta moža Ciril in Metod sta bila gotovo na strani odstavljenega patriarha, pobožnega meniha Ignacija; takrat so bili grški menihi sploh vneti branitelji po krivici odstavljenega patriarha. Sv. Ciril je bil sicer nekdanj učenec Focijev; zato je pa lahko tembolj poznal njegovega posvetnega duha.

Četrto in peto dejanje.

V Rimu je papež potrdil in blagoslovil delo sv. Cirila in Metoda. Sv. Ciril je začel v Rimu bolehati; vstopil je v samostan in tam dne 14. februarja leta 869. umrl. Takoj po smrti so ga v Rimu častili za svetnika. Na smrtni postelji ga je zelo bolelo, da se je Focij ločil od prave cerkve in za seboj potegnil tudi Bolgare. Bolgarska država je segala skoraj do panonske meje; zato so

bili tudi Panonci v nevarnosti pred razkolom. Umevno je torej, da je sv. Ciril na smrtni postelji tako goreče molil, naj bi **Bog Slované vtrdil v pravi veri in vse** (posebno Bolgare in Grke) **zedinil s pravo cerkvijo.** To je duhovna oporoka sv. Cirila, ki jo je zapustil svojemu bratu, ta pa svojim učencem. Ta misel je izražena tudi v najstarejših cerkvenih molitvah v čast sv. Cirilu in Metodu, ki so jih gotovo sestavili učenci svetih bratov. V tej misli je najbolj izražen katoliški in apostolski duh sv. Cirila in Metoda, ki sta želela, da bi vsi Slovani vedno ostali zvesti pravi veri in cerkvi Kristusovi. V tem duhu dela »Apostolstvo sv. Cirila in Metoda pod zavetjem Device Marije,« ki je izdalo to igro.

V tem duhu je spisana naša igra. Vse podrobnosti iz življenja sv. Cirila in Metoda je pisatelj te igre povzel iz najzanesljivejših virov.

Osebe :

Ciril.

Metod.

Trudopolk, Kocela kneza vojskovodja.

Branislav, { njegova sinova.
Budislav, }

Krepek, { njegova oproda.
Jelen, }

Sebidrag, ljudski pevec.

Klement Bolgarski, { učenca.
Zdemir, }

Ljuti (Frank), prijatelj Brani-
slavov.

Ljudstvo.

Prvo, tretje in peto dejanje se vrši v Trudopolkovi sobi, drugo in četrto pa pred njegovo hišo. — Čas: Med letom 868. in 869., obakrat spomladi. Med tretjim in četrtim dejanjem je eno leto presledka. — Kraj: Trnov vrh na meji Panonije. Po Trudopolkovem svetu vodi najkrajša pot iz Panonije proti jugozahodu.

Prvo dejanje.

V sobi Trudopolkovi. Po stenah: tul s strelicami in lokom, meči, rogovi, oklepi itd.

Prvi prizor.

Trudopolk.

Trudopolk (v dolgi sivi halji). Solnce vzhaja nad Trnovim vrhom, a stara panonska slava ne vstane več. Sedem let je preteklo, odkar so nam Moravci ubili kneza Pribina. A duh maščevalni še kipi v mojem spominu, kakor da je od tega minulo komaj sedem dni. O, ko bi bil duh moj tudi duh mojih dveh sinov! Kako sta se mi izneverila Branislav in Budislav! Jaz pa venem star in izmučen do smrti. Samo še ta pest (stisne prste desne roke) je krčevita in krepka. Ali ta pest, vem, ne doseže nikoli Rastislava, ubijavca našega kneza. Nikoli, o Morana, nikoli . . .

Drugi prizor.

Trudopolk in Sebidrag.

Sebidrag (godec s plunko ob rami). Trudopolk, starosta moj, ti si žalosten.

Trudopolk. Nisem, godec, kakor ti, da bi bil vedno vesel.

Sebidrag. Zabrenkam ti na plunko.

Trudopolk. Razbij plunko na prvem kamnu.

Sebidrag. A čemu? (Tesno oklene plunko z rokami.)

Trudopolk. Sebidrag, ti godec veseljaški, sedaj niso časi veselih strun, sedaj so časi bridkih mečev.

Sebidrag. Poslušaj, starosta. Tudi tvoj višji gospod, Ludovik, kralj Frankov ljubi meč in vojsko, pa me je rad poslušal, ko je zapela moja plunka in moja pesem.

Trudopolk. Kakšno pesem si mu vendar pel?

Sebidrag. O Moravski zemlji, da bi jo viharji strli.

Trudopolk. Bodi! Zapoј jo še meni.

Sebidrag (ubere strune in zapoje).

O, Moravska, zemlja bridka,
glej, viharji vstanejo,
kakor gnezdo iznad bora,
tvoja sela zmanejo.

Trudopolk. Lepa pesem. Da bi bila pač resnična!

Sebidrag. To bodi skrb tvoja in tvojih dveh sinov. A meni daj beličev. Sebidrag ne poje zastonj.

Trudopolk (mu vrže po mizi nekaj beličev). Vzemi, godče neugnano! Ali kamorkoli prideš od Donave do Drave, povsod mi poj to pesem.

Sebidrag. Vse ptice po Panoniji naučim to pesem peti. Pele jo bodo vsemu

panonskemu ljudstvu, a knezu Kocelu jo pojde pet Sebidrag sam.

Trudopolk. In prideš mi povedat, če je bil te pesmi vesel tudi Kocel, naš knez.

Sebidrag (pogleda skozi okno). Glej, starosta, tvoj oproda, Krepek, je ravnokar pred hišo razjahal vranca.

Trudopolk. Moj oproda je še krepkejši, kakor tvoja pesem. Pojdi, Sebidrag. (Sebidrag se obotavlja oditi.)

Sebidrag (ko si je ogledal Krepega od nog do glave, se zboji, ko ga ta resno pogleda, in odide). Ta pleča so moj strah. Zdravstvuj, starosta.

Tretji prizor.

Trudopolk, Krepek (za pasom manjši in večji meč).

Krepek. Lep dar prinašam, gospodar.

Trudopolk. Ti edini me še včasih razveseliš.

Krepek. Kocel ti pošilja dragocen spomin.

Trudopolk. Spomin od kneza samega.

Krepek (ponudi gospodarju večji meč). Glej, Pribinov meč.

Trudopolk (začuden). Pribinov meč? Pribinov meč? Odkod? Kdo?

Krepek. Pribinu so ga vzeli Moravci, ko so ga ubili.

Trudopolk. Kdo ga je dal Kocelu?

Krepek. Rastislav Moravski. Meč in vso vojaško opremo, ki jo je v zadnjem boju nosil Kocelov oče Pribina.

Trudopolk. Srečen sin! Srečen Kocel!

Krepek. Ta meč pošilja tebi v hvalen spomin za to, kar si storil za slavo in zemljo njegovega očeta, Pribine.

Trudopolk. Kakor slavne zmage, tako se veselim tega meča.

Krepek. Starejšemu sinu tvojemu Branislavu pa izroča to strelico iz Pribinovega bojnega tula.

Trudopolk. Branislav ni vreden te svetinje. Nesi jo knezu nazaj.

Krepek. Ne! Pa mu jo daš potem, ko postane vreden.

Trudopolk. Jaz tega ne dočakam. Dih Morane ni več daleč.

Krepek. Up in pogum, vojskovodja moj. Ne umrješ preje, dokler ne vidiš Panonije mirne in srečne.

Trudopolk. Krepek, govoriš kakor prerok. Glej, zarjavel je Pribinov meč. Nabrusi ga spet! Tja na vrata ga obesim, da mi vedno zablesketa pri vhodu in izhodu in me spomni tvojih besed.

Krepek. In tvojih velikih dejanj.

Trudopolk. Nabrusi ga torej! A jaz grem napisat kratko pismo, ki ga poneseš v Ptuj sinu Branislavu. (Trudopolk v stransko sobo.)

Krepek (brusi meč). Stari Trudopolk se je zopet pomladil; a ti, Pribinov meč, se boš zopet obnovil. Trudopolkov duh in Pribinov meč bosta vrnila Panoniji srečo in mir.

Četrty prizor.

Krepek, Branislav, Trudopolk.

Branislav. Kaj delaš, Krepek, prijatelj moj?

Krepek. Meč brusim in mate mi-slim, Branislav, sin mojega gospoda. Oče pa ti piše pismo . . . Kdo je mislil, da prideš ravno sedaj?

Branislav. Proti komu brusiš bridko ost?

Krepek. Proti Moravcem, je zapovedal Trudopolk.

Branislav. Nespametno početje.

Krepek. Govori drugače. Gre za sveto stvar.

Branislav. Brat proti bratu. To je naše staro prokletstvo, ne sveta stvar!

Krepek. Pred leti si bil tudi ti kriv tega prokletstva. Še pomniš Rastislavovega poraza pri Devinu?

Branislav. Pred leti pač. A temni oblaki so se razgrnili sedaj na drugo stran neba. Naša cerkev je v nevarnosti, domovina razdvojena.

Trudopolk (s pismom v roki). Branislav, ti tu? (Preplašen.) Čemu pišem?

Branislav (seže očetu v roko). Ne vznemirjaj se, oče! Govori kakor v prejšnjih dneh.

Trudopolk. Kaj bi pisal sinu, sem vedel, kaj bi govoril, ne vem. Preberi! (Ponudi sinu pismo.)

Branislav (vzame pismo in čita).

Trudopolk (Krepkemu). Pojdi, Krepk, in naroči naši devojki, Mojslavi, da ti speče za tvoj trud najboljše jagetnine. Potem se vrni k meni!

Krepk. Kakor ukažeš, gospodar. (Gre.)

Peti prizor.

Branislav, Trudopolk.

Branislav. Kaj si zapisal?! Oče, ti delaš krivico svojemu sinu.

Trudopolk. Ti pa meni in Ludoviku kralju in bogovom.

Branislav. Zavoljo tega, kar si pisal, me ne moreš razdediti.

Trudopolk. Kdor nima očetove vere, naj nima očetove zemlje. Kdor ni s kraljem, je sovražnik domovine.

Branislav. Prav, oče! Ti ljubiš kralja, zakaj ne sprejmeš njegove vere?

Trudopolk. Dovolj je, da naju družijo sovrašтво proti Moravcem in smrt Pribinova bo maščevana nad njimi.

Branislav. Odkar je umrl vojvoda Pribina, stoje naše zvezde drugače.

Trudopolk. Ali Trudopolkova želja po maščevanju je ostala ista.

Branislav. Tujci od Carigrada ho-
dijo in uče po Panoniji. Solnograški
škof Adalvin je v skrbeh za svoje du-
hovnike, ki izgubljajo svoj vpliv. Dva-
krat že je obiskal Panonijo, da jo očisti
pred carigrajskimi pritepenci. In s te-
mi se druží tvoj sin Budislav — in nanj
se ne srdiš?

Trudopolk. Budislava sem že sko-
raj pozabil.

Branislav. Pa tudi Branislava ne
maraš več poznati. Kdo pa bo dedič
tvoj?

Trudopolk. To je moja stvar! Po-
znaš ta meč? (Pokaže meč Pribinov)

Branislav. Kaj je s tem mečem, ki
ga je nabrusil Krepek?

Trudopolk. To je meč Pribinov. Ka-
kor v jeklo ukovan klic: Maščuj Pri-
bino!

Branislav. Oče, tega ne storiš.

Trudopolk (prime strelico v roke
in jo pokaže proti sinu). In ta strelica
je namenjena tebi.

Branislav (se umakne v kot). Mi-
ruj! Nikar me ne prebodi.

Trudopolk. Ne mislim tako! Name-
njena je tebi kakor drag spomin na Pri-
bino. A nisi vreden, da bi jo nosil dru-
gače, kakor zabodeno v svojem srcu.

Branislav. Pa jo daj Budislavu, najbolje naravnost v srce.

Trudopolk. Molči mi o njem! (Odide v stransko sobo.)

Branislav. Oče!

Trudopolk. Nisem več! Dokler te ne obsije duh Pribinov.

Branislav (sam. Vzame strelico in jo ogleduje). Namenjena si meni. A jaz bi te namenil bratu.

Šesti prizor.

Branislav, Jelen.

Jelen. Ni staroste?

Branislav (pokaže proti stranski sobi). Tam počiva.

Jelen (hiti proti stranski sobi). K njemu moram z važno vestjo.

Branislav. Ne moti ga sedaj. Povej jo preje meni.

Jelen. Ne vem, če sinu jo razkriti smem.

Branislav. Če ni očeta, je namestnik sin njegov.

Jelen. Ta vest je samo za očeta.

Branislav. Nemara grenka je puščica, ki treba, da jo sin prestreže?

Jelen. Puščica res. Vidim, da si skrben sin: poslušaj vest.

Branislav (pri stranskih vratih posluškuje). Vse tiho! Le povej.

Jelen. Z Blatograda prihajam, kamor me je Trudopolk poslal.

Branislav. Z Blatograda? Kaj si delal tam?

Jelen. Za tvojim bratom Budislavom sem poizvedoval.

Branislav. Torej ga oče še ni pozabil, kakor mi je rekel preje.

Jelen. A mora ga pozabiti, če mu povem, kam se je nagnil sin.

Branislav. Resnica mora prejkoslej na beli dan. Govori!

Jelen. Njega, Trudopolkovega sina, sem videl sredi učencev tujih, domačih in moravskih. Bilo jih je gotovo 50. Sedeli so ob nogah tujih dveh, menda grških apostolov. Enemu so rekli Ciril filozof, drugemu Metod.

Branislav. Teh imen ne slišim danes prvičrat.

Jelen. Pomisli, učila sta tik knežjega gradu.

Branislav. In Kocel knez vse to pusti?

Jelen. O ne samo pusti. Poslušaj, kaj sem videl še. Kocel knez je stopil venkaj iz gradu in segal jima je v roke, kakor dvema bratoma.

Branislav. Torej se je tudi knez zagledal v tuje zvezde.

Jelen. Zagledal in oklenil. Ko je odhajal spet na dvor, jima je zaklical: Rad bi videl, da bi po vajinih močeh

moj Blatograd postal drugi Solnograd.

Branislav. Pri meču tem te zaro-
tim, da bomo s Franki vse storili, da
se to nikoli ne zgodi. Kaj praviš, Je-
len, ti?

Jelen. Branislav, jaz sem z očetom
tvojim in s teboj.

Branislav. Bodi pred vsem z me-
noj. Saj veš, da oče moj ni kristjan, kot
sva midva. Daj roko! (Si sežeta v roke.)
Drživa skup kot dve verigi.

Drugo dejanje.

Pred hišo Trudopolkovo. Sredi vhod v hišo, poleg praga klop, dohod od leve in desne strani.

Prvi prizor.

Budislav, Klement Bolgarski (prideta od desne strani).

Budislav. Glej, Klement, pobratim moj bolgarski, tu dom je moj.

Klement. Prijazen dom.

Budislav. A ni prijazen oče moj. Bojim se stopiti čez prag. Že štiri leta nisem prestopil tega kraja; odkar je umrla mati. Pogledam, če je oče v sobi. (Pogleda pri oknu v hišo.) Ah! doma je. In ves je osivel.

Klement. Potrkaj! in duri se od-pahnejo.

Budislav (potrka na duri). Odstopi Klement, če bo vihar, naj ga bom jaz deležen sam. (Klement se izpred hiše umakne na levo stran.)

Drugi prizor.

Budislav, Krepek (pride odpirat).

Krepek. Kdo tu? (Postane z besedo). Ti, Budislav? Gorje s teboj!

Budislav. Jaz, Krepek, davni znaneec moj.

Krepek. Ne vem, če smeš k očetu, pokličem ti ga venkaj.

Budislav. Kako nemilo govoriš.

Krepek. Včasih so te pestovale te roke, a danes bi te zmlele, kakor mlin-ski kamen moko. Že veš, zakaj? (Vstopi v hišo.)

Budislav. Naj li počakam? Več ne more, kakor če me umori. A taka smrt, dejal je Ciril filozof, je slajša kot naj-slajše sanje.

Tretji prizor.

Budislav, Trudopolk (prihaja).

Trudopolk. Izrodek in izvržek mo-je hiše! Kaj postajaš tod?

Budislav. Saj pojdem proč. Le par besed bi rad govoril še s teboj, preden grem na daljno pot.

Trudopolk. Govori, potepin.

Budislav. Oče, ali še pomniš zad-njih besed Mislene, moje matere?

Trudopolk. Da niso bile zadnje, bi jih že bil preklel.

Budislav. Dovolj oče, da jih pono-vim. Dejala je: Prosila bom, da bi se skoraj po vsej Panoniji slovenski mo-lil in častil naš Bog.

Trudopolk (se nemirno zgane). Če-mu ponavljaš te besede?

Budislav. Ta prošnja, oče, je našla zgodni blagoslov.

Trudopolk. Kakšen?

Budislav (razgrne pred njim popi-san pergament). Glej, pismenke te slo-venske.

Trudopolk. Nisem jih še videl. Kdo ti jih je dal? Čudne so.

Budislav. Moj učenik Ciril filozof.

Trudopolk. Kdo jih je njemu dal?

Budislav. Sam Bog mu jih je v sanjah razodel.

Trudopolk. In kaj je pisano na pergamentu tem.

Budislav. Lepe misli, ki se v njih slovenski moli in časti krščanski Bog, kakor je želela mati Mislana.

Trudopolk. Branislav ga moli latinski, ti ga moliš slovenski. Katerega izmed obeh razume bolje vajin Bog?

Budislav. Nikar se, oče, ne norčuj! Bog razume molitve vseh jezikov; a srce slovensko razume bolj slovensko molitev.

Trudopolk. Dovolj o tem.

Budislav. Še eno prošnjo, oče! Še eno prošnjo mi izpolni.

Trudopolk. Poslušam jo, a izpolnitve ne obljubim.

Budislav. Danes prideta z nekaterimi učenci čez Trnov vrh Ciril in Metod na potu v Rim. Dopusti, da se za par trenutkov ustavita pred tvojo hišo. Večje časti še nisi dosegel, kakor je ta, da boš videl ta dva sveta moža na svojem pragu. Poslušaj ju, in kar reče ta, ohrani v svojem srcu.

Trudopolk. Največja čast je bila zame, ko je Pribina prijezdil pred moj dom. Prihod teh tujcev pa bi mi bil pre-

je v sramoto. A vseeno! Naj vidi še oko, kar je slišalo uho. A prvičrat in zadnjičrat. (Gre v hišo.)

Budislav. O radost! Sedaj jima grem naproti z mirnim srcem. (Odide na desni.)

Četrty prizor.

Branislav, Klement Bolgarski.

Branislav (prihaja izza hiše na levi takrat, ko odhaja brat Budislav). Vzrastel je, odkar ga nisem videl. Kakor vidim, ga je oče spet odpodil. Eden mora biti dedič Trudopolkovine, torej bom pa jaz.

Klement (se vrne izza ozadja na levi). Budislav, kako si opravil?

Branislav. Slabo. (Pogleda proti prišlecju in se zaničljivo nasmehne.)

Klement (prestrašen). Ti nisi Budislav. A podoben si mu. Nemara si brat njegov?

Branislav. Sem bil včasih. Kaj hodita tukaj?

Klement. Svoja učenika Cirila in Metoda spremljava v Rim.

Branislav. Kaj si ti po jeziku?

Klement. Bolgar.

Branislav. Bolgar? Pa z Grki ho-diš?

Klement. Ko bi ju poznal, bi hodil tudi ti.

Branislav. Jaz da bi hodil z njima? Jaz vojniki, ki ljubi prostost in samo-

stojnost. Jaz — Trudopolka, vojskovodje sin?

Klement. Tudi Ciril in Metod sta sinova vojaškega poveljnika Leona. Metod je bil samostojen mož, pokrajinski oblastnik v Macedoniji. Nemara več, kot oče tvoj?

Branislav. Kaj je storil, da se mora sedaj potikati po svetu?

Klement. Spoznal je, da je prazno vse. Šel je v samostan in postal je bojevnik Kristusov. Enako brat njegov, Ciril filozof. Izbral si je nevesto, ki se ji pravi: Modrost božja.

Branislav. Zakaj se ne bojujeta za Kristusa doma?

Klement. Poklical ju je Rastislav kot učenika na Moravsko.

Branislav. Že vem! Naša Panonija pa ni moravska. Nikoli ne!

Klement. Ne srdi se. Nista siloma prišla. Kocel, tvoj gospod, je sam prosil Rastislava, naj mu pošlje Cirila in Metoda kot učenika svete vere.

Branislav. Kaj treba tujcev? Kaj treba Grkov? Škof Adalvin nam pošlje iz Solnograda učenikov, kolikor nam drago.

Klement. A boljših učenikov ni, kot sta Ciril in Metod.

Branislav. Vseeno! V Panoniji bodi mir pred tujci.

Klement. Tod mimo bosta pač še smela potovati v Rim.

Branislav. Le mimo. Več pa ne.

Klement. Ne reci jima žal besede, zakaj kakor svetnika sta.

Branislav. Obljubljam jima mirno pot. (Klement gre na desni proč.)

Peti prizor.

Branislav, Jelen.

Jelen (zvedavo gleda po Klementu). Tujci pridejo. Zapeljivci ljudstva našega. Danes se jih lahko polastimo.

Branislav. Jelen, ti si nagel, že ime pove.

Jelen. Moje geslo je: Raje danes, kakor jutri.

Branislav. Stoj na mestu tem. Pa me pokliči, kadar pridejo Grki. (Gre za hišo na levi.)

Šesti prizor.

Jelen, Krepek.

Jelen (sam). Kaj pomišlja Branislav, Adalvinov duhovni sin? Jaz pa mislim: v ječo z Grki, da jih Adalvin sodi in obsodi.

Krepek (iz hiše). Starosta te zahteva, Jelen.

Jelen. Počaka naj, kot čakam jaz.

Krepek. Kdaj je še čakal Trudopolk na svojega oprodo?

Jelen. A v tem trenutku mora.

Krepek. Ti postajaš nezvest in neodkrit.

Jelen. Nezvest in neodkrit? Mar si me prišel žalit!

Krepek. Zakaj ne pohitiš k starosti, kakor je velel?

Jelen. Čakam važnega prihoda.

Krepek. Starosta dobro ve, kdo pride, zatorej te zahteva.

Jelen. Ne daš miru! (Stopi v hišo).

Krepek. Danes bodo, kakor slutim, še reči velike na tem kraju razodete.

Sedmi prizor.

Krepek, Sebidrag.

Sebidrag (pribrenka). Krepek, bodi zdrav!

Krepek. Povsod si, kjer te treba ni.

Sebidrag. Povej mi, kje me je treba, da grem tja.

Krepek. Nikjer.

Sebidrag. Torej naj grem iz sveta?

Krepek. Najbolje res.

Sebidrag. A preje moram Trudopolku sporočiti važno reč (se bliža vratom).

Krepek. Ne pojdeš ne.

Sebidrag. Zakaj, da ne?

Krepek. S pota, dokler si še cel!

Sebidrag (za voglom hiše). Krepek, ti si kruta zver. (Odide tam na desni, kjer je prišel.)

Krepek (se ježno zasučje proti Sebidragu, ki izgine). Ne črhni več! (Zakriči. Gre v hišo.)

Osmi prizor.

Branislav, Budislav.

Branislav (izza hiše). Kdo kriči? (Vidi Krepkega odhajati v hišo.) Krepk je. Nad kom je vpil? Jelen! (kliče) Jelen! Odšel je, kdo ve kam?

Budislav (ko zagleda brata, obstane). Branislav!

Branislav. Me še poznaš? (hladno).

Budislav. Spoznaj me tudi ti in izkaži se mi brata.

Branislav. Ne gre tako lahko, kakor beseda z ust.

Budislav. Spomni se gostoljubnosti slovenske in mirno sprejmi brata in njegova učenika Cirila in Metoda.

Branislav. Bodi za trenotek gostoljubnost nad pravico. (Se umakne na vogel hiše na levi.)

Budislav. Glej, že prihajata in vse polno ljudstva z njima. . .

Ljudstvo (prihaja na pozorišče). O sladka vera v sladki materni besedi!

Deveti prizor.

Ciril in Metod, ljudstvo.

Eden (izmed množice). Tukaj torej pred hišo Trudopolkovo bomo čuli zadnje besede iz njunih ust.

Budislav. Pustite tamkaj prostor za učenika. (Kaže proti pragu.)

Trudopolk (iz hiše začuden). O, Svetovit, kaj se je tod nagnetlo trum!

Krepek (izstopi za Trudopolkom). Čudna moč je s tema tujcema. Vse gre za njima.

Jelen (izstopi za Krepkim). Kje je Branislav? (Z boječim glasom.)

Branislav (izmed trume na levi). Ne skrbi zame!

Ciril in Metod (nastopita ogrnjena s črno haljo, ki je speta s školjkami. Nosita v relikviariju svetinje sv. Klementa).

Ciril. Mir božji z vami vsemi!

Zdemir, Budislav, Klement. In s tvojim duhom.

Ljudstvo. Čujmo, bratje!

Ciril. Komaj eno leto sva med vami, Panonci, pa ste nama že tako prirastli k srcu. Ljubezen vaša vdana je delo božje v srcih vaših. Ko ste sprejeli naju, ste s tem sprejeli pravzaprav Gospoda, ki je dejal: Kdor vas sprejme, mene sprejme. Poleg teh svetinj svetega Klementa, ki jih neseva v Rim, bo rimski poglavar najbolj vesel tega poročila: Moravska in Panonija hrepenita s celim srcem v edinosti služiti pravemu Bogu. Blagor takim srcem!

Ljudstvo (oziroma eden izmed množice). O sladka vera v sladki materni besedi!

Ciril. Poslej vam jo bodo oznanjali najini učenci, ki so ostali še pri Ko-

celu. A midva se poslavljava. (Zapirajo jima pot.)

Ljudstvo (oziroma eden za ljudstvo). Nikar, nikar še ne hodita!

Metod. Pustite naju! Na grobu svetega Petra in Pavla se nama okrepi srce za nove boje, ki naju še čakajo. Naš vrhovni poglavar naju potrdi in blagoslovi in odpošlje zopet k vam nazaj. Bog in milost božja naj ostane z vami, bratje! (Odhajata.)

Ljudstvo (se zbira okrog njiju, dotika se z robci in drugimi rečmi svetinj sv. Klementa. Vse hiti za njima). Bog z vama, Ciril in Metod!

Deseti prizor.

Trudopolk, Krepek.

Trudopolk (prizorišče se izprazni, ostaneta še Trudopolk in Krepek). O, če je vse resnica, kar sem čul in videl.

Krepek. Kaj potem, starosta?

Trudopolk. Potem pa mi izkoplji grob, da truden ležem vanj.

Krepek. Zakaj, gospod?

Trudopolk. Življenje v moji veri, Krepek, veš, je smrt. Tam odhaja življenje, a tukaj je smrt.

Krepek. Nemara ni resnica, kar sta govorila. Kaj veš?

Trudopolk. Tako še nisem slišal nikogar govoriti. Nikogar dosihmal. Kaj sta? Kdo mi pove?

Krepek. Starosta, pojdi in počij in vse pozabi.

Trudopolk. O, Mišlena, žena moja, ti si govorila prav!

Tretje dejanje.

V hiši Trudopolkovi.

Prvi prizor.

Branislav, Ljuti (Frank).

Branislav (ko vstopi Ljuti). Ljuti, prišel si prepozno. Davi sta odšla proti Rimu.

Ljuti. Ti nisi Branislav. Pred očmi si ju imel in nisi branil, ko sta govorila, in nisi ju prijel, preden sta odšla.

Branislav. Trenutek bil je premo-
gočen, jaz preslab.

Ljuti. Glej mene, Franka! Vpričo ljudstva bi jima skočil v obraz.

Branislav. In drugi tebi na hrbet. Ena grenka kaplja še ne skali vode.

Ljuti. Pa jo vsaj zagreni. Kaj je rekel Trudopolk?

Branislav. Vlegel se je tja na postelj kakor mrtev.

Ljuti. Po tvoji krivdi, vidiš.

Branislav. Po moji krivdi in po besedi Grkov dveh.

Ljuti. Na delo, ni še izgubljena stvar.

Branislav. Stori, kar moreš in želiš. (Ljuti odhaja.)

Ljuti. Pa tudi ti ne drži križem rok. (Ljuti gre.)

Drugi prizor.

Branislav.

Branislav. To kratko slovo, ki sta je tujca iz Carigrada govorila, je našemu ljudstvu vzelo vero v Franke, vdanost v mene in ljubezen v Trudopolka.

Tretji prizor.

Branislav, Jelen.

Jelen (vstopi v sobo). Nesrečno se je stekla stvar. Vse govori o Cirilu in Metodu.

Branislav. Torej molči vsaj ti!

Jelen. Saj sem molčal, ali molk ni vse.

Branislav. Kaj hočeš storiti več? Ti si zajec, ne pa jelen.

Jelen. Naj bom torej zajec. A takih zajcev je na Trnovem vrhu danes še več.

Branislav. Beseda vsakega sleparja jih premoti, kakor tebe.

Jelen. Ljudstvo hoče govoriti s Trudopolkom.

Branislav. Povej jim, da danes ni Trudopolka zanje.

Jelen. Pojdi jim povedat sam. Me ne ne bi poslušali.

Branislav. Jaz jim še več povem kot samo to. (Branislav gre iz sobe.)

Četrty prizor.

Jelen, Trudopolk.

Jelen (Trudopolku, ki prihaja iz stranske sobe). Starosta, ti si bled ko zid.

Trudopolk. Mučijo me smrtne misli.

Jelen. Stopi k ljudstvu. Rado bi govorilo s teboj.

Trudopolk. Kje je Budislav, moj sin?

Jelen. Ne vem.

Trudopolk. Kaj ni ostal doma?

Jelen. Tebe in Branislava se je zbal.

Trudopolk. Si ga videl, ko je odšel?

Jelen. Par korakov sem šel z njim. To pismo mi je dal, naj ti ga izročim, ko se pomiriš od današnjega trenutka.

Trudopolk. Pomiril se ne bodem preje kakor v grobu. Daj mi pismo!

Jelen. Na tvojo željo. (Mu da pismo.)

Trudopolk (čita in prečita). Pokliči mi Krepkega! (Jelen gre.)

Peti prizor.

Trudopolk, Krepk.

Trudopolk. Odtrgan sem od vsega. Od vere svojih očetov, odtrgan od svojega ljudstva, odtrgan od svojih sinov. Kam naj se sedaj oprem?

Krepek. Starosta, kako uslugo zahtevaš od mene.

Trudopolk. Krepek, ti si edina moja opora. Podpri mene in moj dom.

Krepek. Kar more moja roka, vse bo storila zate.

Trudopolk. Za Budislavom hiti! Odhaja v Rim! Reci, naj se vrne. Trudopolk ga bode blagoslovil . . .

Krepek. In če se ne bi hotel?

Trudopolk. Pripelji mi ga siloma. (Krepek odide.)

Šesti prizor.

Trudopolk, Ljuti.

Trudopolk (sede in se zamisli).

Ljuti. Vojskovodja Trudopolk! Obljubi nam svojo pomoč! Vedno si bil s Franki. Bodi z nami tudi sedaj, ko se borimo proti tujcem, ki motijo mirno vero Frankov in begajo ljudstvo panonsko. Daj nam svojo pomoč!

Trudopolk. Jaz nimam več moči.

Ljuti. Ljudstvo tvoje — tvoja moč.

Trudopolk. Ljudstvo mi več moje.

Ljuti. Še je tvoje, četudi ti po veri nisi še njegov.

Trudopolk. Še me ljubi, misliš?

Ljuti. Ni še pozabilo tvojih slavnih del, ki si jih zanje storil.

Trudopolk. Kaj hočete od mene?

Ljuti. Sprejmi vero Frankov, kakor Branislav tvoj sin.

Trudopolk. Za Branislavom, da bi šel? Pri meču Pribinovem, ki visi tam gori, ne grem, ne za korak!

Ljuti. Če tega ne storiš, si vojskovodja brez armade.

Trudopolk. Vera se ne da vsiliti v srce . . . Stara grča se ne seka rada.

Ljuti. Ljudstvo pojde preko tebe.

Trudopolk. Naj gre! Če gre, naj gre za Budislavom.

Ljuti. Torej si se tudi ti za grške tujce vnel.

Trudopolk. Kaj vnel? Kdo se bo vnel na stare dni! A eno rečem: Ciril in Metod prekosita Franke po besedi svoji, ki je gorka in slovenska. Vaša pa je frankovska in hladna in nezvesta.

Ljuti. Trudopolk, ti žališ rod in vero Frankov. Kdaj so ti bili nezvesti?

Trudopolk. Branislav ni več z menoj proti Moravcem, kakor ubijavcem kneza Pribina. In Branislav je Frank, je vaš.

Ljuti. Tudi kralj Ludovik vidi sedaj nevarnost drugje.

Trudopolk. Obrnili ste sulico drugam; namesto da bi z menoj maščevali smrt Pribinovo nad Moravci, preganjate Cirila in Metoda. Budalost!

Volkove pustite živeti, jagnjeta pa koljete . . .

Ljuti. Najhujšega pa še nisi povedal. Ciril in Metod sta dva volkova v ovčjih oblačilih.

Trudopolk. O tem še nisem slišal.

Ljuti. A česar nisi slišal, naj ti jaz povem. Ciril in Metod sta dva goljufa, dva sleparja. Grke in Bolgare sta že odtrgala od Rima.

Trudopolk. Kaj meni mar vse to!

Ljuti. A konec ti bo mar. Odtrgala bi rada še Moravce in Slovence.

Trudopolk. Potem pa še povej: Čemu pa gresta v Rim?

Ljuti. Čemu? Hm! Čemu? Papež jih je sam pozval na težek odgovor. Videli smo pismo, ki sta ga prejela že v Panoniji pred nekaj dnevi. Gresta, ker morata.

Trudopolk. Torej vsi sleparite: Grki kakor Franki. Potem pa hočete, naj sprejmem vašo vero.

Ljuti. Franki smo odkritega srca kot nebo nad nami.

Trudopolk. Pojdi! Truden sem do smrti od tvojih besedij. (Odide v stran-sko sobo.)

Ljuti (polglasno, ko Trudopolk odhaja). Padi sam, če ne te mi podremo, stari bor.

Sedmi prizor.

Krepek, Ljuti.

Krepek (prihaja, ko Ljuti še govori). Kaj si grozil? Če pade kdo, boš padel ti. (Ljuti proč.)

Ljuti (prestrašen). Nisi prav razumel. (Gre.)

Krepek. A se prav zmaščujem.

Osmi prizor.

Krepek, Trudopolk.

Krepek. Na Trnovem vrhu nekaj kipi. (Potrka na stranska vrata.) Starosta, jaz se vračam. Starosta, stopi za trenutek venkaj!

Trudopolk (iz sobe). Nisi izpolnil mi povelja?

Krepek. Nisem mogel.

Trudopolk. Prvikrat, da nisi mogel.

Krepek. Proti tebi nekaj vre. In tvoj oproda naj bi te zapustil?

Trudopolk. Kdo je kriv, da vre?

Krepek. Branislav in Ljuti in drugi ščuvajo ljudstvo proti tebi.

Trudopolk. In ljudstvo?

Krepek. Je s teboj! Poslušaj!

Ljudstvo (zunaj hiše). Hvala Trudopolku!

Krepek. Bolj ko ga ščujejo, bolj je s teboj.

Ljudstvo (zunaj hiše). Trudopolk naj živi!

Trudopolk. Zakaj mi pojo hvalo?

Krepek. Ker je tvoj sin pripeljal Cirila in Metoda pred tvoj prag. Vse je zaverovano vanju.

Trudopolk. Ti dobro ljudstvo moje. Srečen, kdor bo tebe vodil za menoj!

Krepek. Pribinov duh jih bode vodil tudi zanaprej.

Trudopolk. Pokliči Branislava!
(Krepek gre.)

Deveti prizor.

Trudopolk, Branislav.

Trudopolk. Še eno besedo bom z njim govoril. Ako jo posluša, prav! Če ne — besedo drugo bo govoril meč. (Sname meč s stene in ga dene na mizo.)

Branislav. Oče, rad prihajam na odgovor.

Trudopolk. Kaj hudega sem ti storil?

Branislav. In tebi jaz?

Trudopolk. Ljudstvo pohujšuješ.

Branislav. Ne jaz! Pohujšali so ti ga drugi. Tam na pragu si stal, ko sta ga tujca pohujševala, pa si molčal, kot bi spal.

Trudopolk. Kar živim, še nisem tujcu pod svojo streho skrivil enega lasu.

Branislav. Sedaj, ko je ljudstvo pohujšano, pa kličeš mene na sodbo.

Trudopolk. Pa bi se bil dvignil ti!

Branislav. Če oče spi, pa naj sin razgraja? . . .

Trudopolk. Ne najdem krivde na onih tujcih dveh.

Branislav. Ne bereš jima tega na očeh. In ne v besedah. Dejanja glej!

Trudopolk. Dejanja? Kakšna?

Branislav. Kamor prideta, prinese ta razdor. Razdor v dežele in družine. Odklala sta Panonijo od Frankov. Odklala sina tvojega od tebe.

Trudopolk. To si povedal prav.

Branislav. Nikoli, oče, ne boš maščeval Pribinove smrti, če preje ne zatreš, kar sta sejala Ciril in Metod.

Trudopolk. Ta meč je priča, da se zmaščujem nad Moravci. A kako?

Branislav. Prekolni delo teh razdiravcev, ki so ju nam poslali Moravci. Dežela, ki nam je Pribina kneza umorila, ne more dati dobrega semena.

Trudopolk. O, Branislav! Zakaj mi nisi preje povedal vse resnice?

Branislav. Nisem mislil, da nisi sam o tem prepričan.

Trudopolk. Prepričan, a prepozno!

Branislav. Ni še prepozno.

Trudopolk. Svetuj mi, kaj storim!

Branislav. Ljudstvu zapovej, naj uniči vse liste, ki jih imenuje »slovensko pismo«, ki sta jih onadva trosila med njimi. Zatri sleherni spomin

grškega sleparstva med svojim ljudstvom.

Trudopolk. Nisem Kocel, da bi mogel vse to sam storiti.

Branislav. Kocel ti pomaga, kadar spozna zmoto.

Trudopolk. Kdo mu bo dal to spoznanje?

Branislav. Jaz in Ljuti greva ga prepričat.

Trudopolk. Pojdi, Branislav! Če dvigne Kocel roko proti Cirilu in Metodu, dvigne Trudopolk Pribinov meč.

Branislav. Proti komu?

Trudopolk. Proti onim, ki so mi sina vzeli, ki so na Trnov vrh prinesli sam razdor.

Četrto dejanje.

Pred hišo Trudopolkovo. Leto dni pozneje.

Prvi prizor.

Branislav, Jelen.

Branislav (hodi nemirno pred hišo). Preteklo je že eno leto, odkar sta stala grška tujca pred tem pragom, a še ni miru pred njima. Glej, spet hrumi ljudstvo proti Trudopolkovini. Pojdi, Jelen, in zapahni jim vrata na dvor!

Jelen. Pri belem dnevu, Branislav, še nismo nikoli zapirali vrat.

Branislav. To ljudstvo pa je kakor črna noč. Pojdi in zapahni duri.

Jelen. Na tvojo odgovornost. (Gre.)

Drugi prizor.

Branislav.

Branislav. Vse bi pustil in šel bi k Frankom nazaj, kakor moj tovariš Ljuti, ki se je pred Krepkim zbal in zbežal. Tam bi mirno živel. A oče je že star. Trudopolkovina potrebuje novega moža. (Ozre se proti levi strani.) Kaj vidim? Povodenj ljudska je že tu.

Tretji prizor.

Ljudstvo, Branislav.

Ljudstvo. Kdo nam bo zapiral pot do gospodarja?

Branislav. Saj ga ni doma.

Ljudstvo (še besneje). Trudopolka hočemo.

Branislav. Saj pravim, da ga ni doma. Ko bi bil doma, bi vas že čul.

Ljudstvo. Kam je šel?

Branislav. Ne vem.

Ljudstvo. Nočeš vedeti. Počakamo ga, da se vrne.

Branislav. A boste dolgo čakali.

Ljudstvo (oziroma eden izmed njih). Da preje čas poteče, zasviraj nam na plunko, Sebidrag. In pesem nam zapoj, ki so jo peli učenci Cirilu učniku.

Branislav. Le pojte, da se vam grla posuše. (Odide v hišo.)

Četrty prizor.

Ljudstvo, Sebidrag.

Sebidrag (udari na strune). Večkrat jo zapojem, lepša se mi zdi. Saj jo znate, pojte jo še vi!

Ljudstvo. Bomo! Bomo! A ti začni.

Sebidrag. Škoda, da me Ciril ne bo slišal!

Ljudstvo. Zapoj, da se bo čulo v Rim!

Sebidrag (sede na klop poleg hiše, zabrenka in zapoje).

Kdor se je doslej
s tvojim duhom zmenil,
ni se z njim razklenil
brez solza . . .

(Preneha in gleda po ljudstvu.) Pojte pojte! Kaj samo poslušate?

Ljudstvo.

Kdor se je doslej
s tvojim duhom zmenil,
ni se z njim razklenil
brez solza . . .

Sebidrag (nadaljuje sam).

Tudi ljudstvo to
vate se je vjelo,
kak brez solz bi smelo
iz srca.

Ljudstvo.

Tudi mi, oj, vsi
vate smo se vjeli,
kak brez solz bi smeli
iz srca.

Sebidrag (sam).

In še pozne dni
pride jim v pomenek
sladek ali grenek
tvoj spomin.

Ljudstvo.

In še pozne dni
pride nam v pomenek
sladek ali grenek
tvoj spomin.

Sebidrag (sam).

On je kot drevo,
kaj, če ga posečeš,
ko pa ne izvlečeš
korenin.

Ljudstvo.

On je kot drevo,
kaj, če ga posečeš,
ko pa ne izvlečeš
korenin.

Peti prizor.

Ljudstvo, Branislav.

Branislav (srdit iz hiše). Dovolj mi je podoknice vaše. Jaz sem kar bolan po njej.

Sebidrag. O, kdaj si že bolan. In šele danes to poveš?

Branislav. In vi? Kdaj sta šla že ona dva razkolknika od vas . . .

Sebidrag. Kaj si dejal? Razkolknika?

Branislav. Kaj pa sta drugega . . . In vi še danes norite za njima?

Sebidrag. Nikar ne vnemaj ognja, da v njem ne izgoriš.

Branislav. Nespametno! Vnemate se za tujce, ki so vam jih v Rimu v ječo vrgli, zato jih ni nazaj . . .

Sebidrag. Lažnik! Obrekovavec! Čuli smo, da se ravno danes vračajo spet k nam oni rimski romarji, ki jih ti sovražiš.

Branislav. Povejte jim, naj se vrnejo čez Močvirje na Moravsko. Čez Trnov vrh bo zanje trda pot.

Sebidrag. Gremo, da se pripravimo na trd in resen boj s teboj. Ljudstvo, za menoj! (Dvigne plunko in gredo.)

Šesti prizor.

Jelen, Branislav.

Jelen (prihaja od desne, ljudstvo odide na levi). Kar trepetam.

Branislav. Kakor zajec. Če list z drevesa pade, že bežiš.

Jelen. Zdim se temu ljudstvu tuj. Z njim je Bog, a z nama ni, četudi sva kristjana.

Branislav. Sramota! Kaj si se že tudi ti ljudskega duha navzel?

Jelen. Proti ljudstvu, Branislav, misliti in čutiti je težko.

Branislav. Težko! za plašne srne in jelene, kot si ti.

Jelen. Bil sem pogan, kot Krepek, moj tovariš; pa sem za ljudstvom šel in bil sem srečen . . . A sedaj ? . . .

Branislav. Sedaj pa bi tudi ti rad Cirilu slavo pel.

Jelen. Nemara res, ko bi jo znal? A čuj! Naših vrancev peket. (V ozadju se namreč začuje nekaj kakor peket)

Branislav. Oče se je vrnil. Pojdi, razbrzdaj in razsedlaj mu vranca. (Jelen gre.)

Branislav. Ne vem, če je še kdo na Trnovem vrhu, ki bi bil z menoj. Nemara sva sama: Trudopolk in Branislav: oče in sin.

Sedmi prizor

Trudopolk, Branislav.

Trudopolk. Zastonj sem šel na Blatograd.

Branislav. Kaj je dejal vojvoda Kocel?

Trudopolk. Trd je kakor hrast. Ne upogneš ga. Ena kri, eno srce in ena vera, to je njegovo geslo.

Branislav. Tudi jaz sem temu geslu zvest.

Trudopolk. A Kocel pravi: Tisti naj vodi našo vero, ki razume naše srce. In to sta Ciril in Metod.

Branislav. Torej se niti s prstom ne zgane proti njima?

Trudopolk. S celim srcem in s celo dušo je pripravljen planiti na tistega, ki bi samo žalil Cirila in Metoda.

Branislav. In kaj si sklenil ti?

Trudopolk. Ničesar več. Samo svoj davni sklep, ki sem ga storil še Pribinu, sem obnovil. Vojvodi do smrti zvest povsod!

Branislav. Ostal sem sam. (Od-haja.) Hajd na vranca in zopet v Ptuj!

Trudopolk. Čakaj konca. Stvar je nova. Vino še kipi, stoj, da se usta-novi.

Branislav. Ne maram piti te grenke kaplje, ki mi jo nalije Kocel. (Odide.)

Trudopolk. Obžaloval boš svoj korak.

Branislav (se pojavi še enkrat na voglu hiše). A ti, oče, ne pozabi na Pribinov meč!

Osmi prizor.

Trudopolk, Krepek.

Trudopolk. Pribinov meč ne bo pozabljen, kot Pribina ne. Ena kri, eno srce in ena vera . . . Kakor bo ukazal Kocel, tako bo sekal Pribinov meč.

Krepek. Starosta, kaj je Brani-slavu? Proklinja tebe in mene.

Trudopolk. Ker sva pogana.

Krepek. Toliko že veva od krščanstva, kaj naju še loči od njega?

Trudopolk. To pojdi vprašat druge. Jaz rečem samo toliko, da sva v tej reči bolj počasna, kot nevedna.

Krepek. Ti trd kot trnov les, jaz krepek kakor kremen.

Deveti prizor.

Trudopolk, Krepek, Jelen.

Jelen. Raduj se, starosta! Budislav prihaja.

Trudopolk. Budislav, moj Budislav? Odkod?

Krepek. Iz Rima, kakor veš.

Jelen. Kakor pomladna ptica se vrača spet v svoj rodni dom.

Trudopolk. In ljudstvo ž njim. (Gleda v daljo.) Oj, to veselje! Kot bi gledal svatbo!

Deseti prizor.

Trudopolk, Jelen, Krepek, Budislav, ljudstvo in Sebidrag.

Budislav. Zdi se mi, oče, kakor da stojiš že celo leto na tem pragu in čakáš mene. Tu si stal, ko sem odhajal.

Trudopolk. Budislav! Srce ne najde besed. Govori ti.

Budislav. Kje naj začnem, da preje vse povem.

Ljudstvo. Pri Cirilu in Metodu...

Budislav. Oh! Oče, kakšen je bil ta sprejem v mogočnem Rimu. Papež sam jima je prihitel nasproti. Sprejel je svetinje svojega prednika svetega Klementa v roke. Od ginjenja so mu zablesketale solze v očeh... In mi, učenci, strmeli smo v očeta kakor okameneli...

Trudopolk. O srečen, Budislav.

Ljudstvo. Ne moti, gospodar! Naj govori!

Budislav. A še bolj srečna Ciril in Metod. Papež sam jima je v cerkvi Marije »Pri jaslicah« blagoslovil naše slovanske knjige. In še več. Posvetil ju je v škofa.

Ljudstvo. Kakšna čast za nas!

Budislav. Tam pred Marijinim oltarjem sta pela prvič slovansko mašo — in mi učenci smo odpevali. Papež pa je z ljudstvom gledal nas in se veselil veselja našega... In posvetil

je učence v mašnike. Maševali smo najprej v cerkvi svetega Petra.

Jelen. Kaj slišim? Ti si mašnik, Budislav? ...

Budislav. Da! potem smo maševali v cerkvi svete Petronile, svetega Andreja in svetega Pavla. In sedaj se vrnemo.

Ljudstvo. A kje sta Ciril in Metod? Kje je Ciril?

Budislav. Cirila časte v Rimu kot svetnika. V cerkvi sami so mu dali dom. Ne bo dolgo, ko mu dajo še oltar.

Ljudstvo. Kje je Ciril, naš dragi učenik?

Budislav. Ah, ne bo ga več!

Ljudstvo. Ne bo ga več? (Prestrašeno.)

Budislav. Ciril je umrl.

Sebidrag. Umrl, ah, umrl.

Ljudstvo (začudeno in žalostno). Umrl, ah! umrl.

Sebidrag. Najsvetejši mož, ki sem jih kdaj poznal. Nedolžen kakor angel. (Zapoje.)

In še pozne dni
pride nam v pomenek
sladek ali grenek
tvoj spomin.

(Trudapolk položi sinu roko na ramo, Sebidrag poje, ljudstvo plaka, zastor pada.)

Peto dejanje.

V sobi Trudopolkovi.

Prvi prizor.

Trudopolk, Budislav.

Trudopolk. Vso noč nisem zatisnil oči, moj Budislav.

Budislav. Preveč si mislil, oče.

Trudopolk. A sem premislil dobro.

Budislav. Na tebi vidim, da si mislil s celo svojo dušo.

Trudopolk. Branislav, starejši sin je šel; dedič moj boš ti.

Budislav. Kam je šel, Branislav?

Trudopolk. V Ptuj, kjer je bil že preje načelnik vojaške posadke. A govoriva raje o tebi: Ti boš posihmal branil na Trnovem vrhu zemljo in jezik in vero svojega ljudstva.

Budislav. To hočem storiti, oče. A vedi, učenec sem Metodov in šel bom, kamor me pošlje on. Pokliči Branislava nazaj.

Trudopolk. Kamorkoli greš, ozri se na Trnov vrh nazaj: Trudopolkovina je tvoja! Enega srca, ene krvi in ene vere naj bo s teboj.

Budislav. Trudopolkovina, oče, bodi Branislavova. Moja vera je vera bratovske ljubezni.

Trudopolk. O, Budislav, ti žlahten sad moje hiše.

Budislav. A meni, oče, usliši samo eno prošnjo in tvoj Budislav je dovolj bogat.

Trudopolk. Katero?

Budislav. Bodi z nami ene vere tudi ti.

Trudopolk. Ali se spodobi v starosti sprejemati novo vero?

Budislav. Spodobi, če je pravična in resnična.

Drugi prizor.

Trudopolk, Budislav, Krepek.

Trudopolk. Glej, Krepeka! Še njemu kaj lepega povej; jaz grem, da se zamislim vnovič. (Odhaja.)

Budislav. Počij se raje.

Krepek. Zunaj te čaka nekdo. Pravi, da je tvoj tovariš iz Rima.

Budislav. Moj Zdemir je. (Gre k vratom.) Pokliči ga! (Krepek gre, a se takoj vrne.)

Tretji prizor.

Budislav, Krepek, Zdemir, Jelen.

Budislav. Kje je učenik Metod?

Zdemir. Počasi hodi z drugimi učenci. Ljudstvo ga povsod ustavlja. A ni več daleč.

Jelen (vstopi). Naj bom še jaz deležen vaših pogovorov.

Krepek. Še nama, Budislav, povejta kaj o Rimu.

Jelen. Povejta raje o Cirilu.

Zdemir. Torej o Rimu in Cirilu . . .

Budislav. Težko je govoriti o Cirilu brez solzá.

Zdemir. Posebno, če se spomnim zadnjih njegovih trenutkov. Stali smo ob njegovi smrtni postelji. Objel in poljubil nas je v slovo in nam je dejal: »Bog z vami, vi pa z Bogom. Vsi eno med seboj.«

Krepek. Še mene gane ta prizor.

Budislav. Metodo pa je rekel: Glej, brat, vedno sva bila skupaj. Orala sva eno brazdo. Glej, jaz padam na njivi. Ti pa jako ljubiš goro Olimp, toda nikar ne zapuščaj zavoljo nje svojega apostolskega dela, ne zapuščaj Slovanov.

Jelen. Lepa beseda, lepo slovo.

Zdemir. Lepo slovo, a grenko za Metoda. Šel je prosit papeža, da bi truplo svojega brata, kakor je naročila mati, prenesel v domovino in ga tam pokopal. Papež pa je dejal: Ciril je najdražja svetinja, kar smo jih dobili v zadnjem času, ne damo ga iz Rima.

Budislav. Rimljani so ga slavili kakor svetnika in pokopali, kakor se pokoplje samo papež.

Krepek. Srečnega se štejem, da sem kdaj videl Cirila.

Zdemir. Papež ga je hotel pokopati v svojem grobu pri sv. Petru. A Metod je prosil: Ako že mora počivati v Rimu, naj počiva pri svetem Klementu, s katerim je semkaj prišel.,

Jelen. Kje je sedaj pokopan?

Budislav. V cerkvi sv. Klementa, na desni strani oltarja. Godili so se čudeži. Rimljani ga še bolj časte. Naslikali so njegovo sliko nad grobom. Prižgali luči. Noč in dan gore luči nad njegovim grobom.

Jelen. Ko bi mogel, šel bi tja.

Zdemir. Čez leto dni, tako smo sklenili učenci, se vrnemo zopet nazaj na Cirilov grob.

Krepek. Jaz tudi z vami.

Jelen. Nisi še kristjan.

Budislav. Vera je že v srcu. Krst sledi.

Četrty prizor.

Prejšnji in Trudopolk.

Trudopolk. Premislil sem. Zajezdi konja, Krepek!

Krepek. Kam, starosta?

Trudopolk. V Blatograd!

Krepek. S kakšnim naročilom?

Trudopolk. Sporoči Kocelu: Trudopolk ni več pogan.

Budislav. Zahvaljen bodi, oče. Ta beseda mi je ljubša, kakor tisoč Trudopolkovin.

Krepek. In jaz? Naj li ne bom kristjan?

Trudopolk. Pohiti! Ko se vrneš, praznovali bomo praznik, kakor ga še ni videla moja hiša. (Krepek odide.)

Zdemir. Budislav, glej, kaj vse je storil Bog po tebi.

Budislav. O, ne po meni! Po Cirilu in Metodu.

Trudopolk. Prav si rekel, Budislav. Jaz čutim v sebi blagoslov tvojih dveh učencikov.

Zdemir. Blažen oni trenotek, ko sta stopila na prag tvoje hiše.

Trudopolk (se zagleda v višavo, počasi govori). O, Bog Cirilov in Metodov in Bog mojega ljudstva, stori, da bo zemlja mojih očetov mirna in srečna, kakor je mirno in srečno danes moje srce. (V ozadju se začuje petje.)

Peti prizor.

Trudopolk (zamišljen kvišku zre), Budislav (gleda očeta),
Zdemir (posluša), Jelen (strmi skozi okno).

Zdemir (na tihem Budislavu). Prihajajo . . .

Zbor (v ozadju). Veličaj duše moja čestnejšuju nebesnyh voinstv děv prečistuju Bogorodicu.

Nekateri (ali eden). Nedoumějet vsjak jazyk blagohvaliti po dostojaniju, izuměvajte že um i premirnyj pěti tja Bogorodice: obače blagaja sušči,

věru priimi, ibo ljubov vėsi božestvenuju našu, ty bo kristian jesi predstajeljnica, tja veličajem.

Zbor. Veličaj duše moja čestnějšuju nebesnyh voinstv děvu prečistuju Bogorodicu.

Trudopolk (tihoma Budislavu). Ali smo pred rajem?

Budislav. Glas je človeški, a misel je nebeška.

Zdemir. Ne motimo pesmi svete.

Nekateri (ali eden v ozadju). Veličaj duše moja Kyrilla apostolskago světiljnika.

Zbor. Veličuj duše moja ukrasivšago Hristovu cerkov.

(Petje vedno močnejše, kakor da prihajajo vedno bližje.)

Trudopolk. Koga povelčujejo?

Budislav. Cirila, našega učenika.

Trudopolk. Srečni vi, ki se imenujete Cirilovi učenci.

Zdemir. Srečen tudi ti, ki imaš sina med njimi.

Jelen (ki je ves čas gledal in poslušal pri oknu). So že pred hišo.

Trudopolk. Kako naj ga pozdravim, vašega Metoda.

Budislav. Oče, kakor ti veli srce. (Hiti z Zдемиrom Metodu naproti.)

Šesti prizor.

Metod, Klement Bolgarski, Trudopolk in prejšnji.

Trudopolk (za trenutek še sam). Kaj naj rečem? Ni besede tako velike, kakor je velik ta prihod.

Metod (za njim učenci in ljudstvo). Mir bodi tvoji hiši, gospodar Trudopolk.

Trudopolk (se globoko pokloni pred njim). Moja hiša ni vredna tvojega pozdrava.

Metod. Kakor je Bog naklonil, tako se je zgodilo.

Trudopolk. Veliko in srečno izpremembo je Bog naklonil moji hiši.

Metod. Veliko milost je naklonil tudi tvojemu ljudstvu: Odkar je slišalo naš glas, hodi za njim kakor ovca za pastirjem.

Sedmi prizor.

Prejšnji, Krepek.

Krepek. Po kaj bi hodil h Kocelu? Poslanci njegovi so tu.

Trudopolk. Kaj hočejo?

Krepek. Rekli so mi: Apostola Metoda spremimo h Kocelu na dvor.

Trudopolk (Metodu). Ti ne smeš od nas.

Klement. Ne veste vi, da je poslan od papeža kakor višji pastir celi Pannoniji.

Trudopolk. Veseli se Panonija, Pribinova dežela.

Metod. Veselite se tudi vi, sinovi njeni. Še en pozdrav in grem . . .

Ljudstvo. Ostani z nami vsaj en dan, učenik.

Metod. Ne morem. Moj pot je dolg in moje delo važno, urediti moram cerkvene občine po vsej Panoniji.

Trudopolk. Blagoslovi svoje ljudstvo, preden greš!

Metod. Moj blagoslov naj vam bode oporoka mojega brata in vašega ljubljenca Cirila.

Ljudstvo. Čujmo oporoko Cirilovo.

Jelen. Sveta nam bo, kakor nam je spomin Cirilov svet.

Metod (zroč kvišku). Tako je molil ob zadnji uri (počasi in slovesno): Bog ohrani Slované zveste krščanski veri; naj združi vse Slované v pravi veri in cerkvi Kristusovi.

Klement (obrnjen proti ljudstvu). O, da vas ne bi zadela usoda mojih rojakov na Bolgarskem, ki so odtrgani od cerkve.

Metod. Ostanite zvesti veri, v kateri je umrl Ciril. Spomin Cirilov naj vas ohrani v pravi cerkvi in naj zedini z njo še one, ki so se odtrgali od nje.

Ljudstvo. Tvoja želja bodi naša zapoved.

Trudopolk (seže na steno po Pribinov meč). Glejte, Pribinov meč. S tem mečem sem pripravljen braniti in hraniti oporoko Cirilovo in Metodovo. (Dvigne meč kvišku.)

Ljudstvo. In mi, starosta, se bomo borili s teboj.

Metod. Meč in boj zmotam, mir in edinost dušam vašim in Bog miru in ljubezni bo z vami.

Trudopolk. Pri tem meču prisegam, da bomo vse storili, kar želiš.

Ljudstvo (par mož položi roke na Pribinov meč). Prisegamo zvestobo Cirilu in Metodu. (Metod jih blagoslavlja z razprostrtimi rokami.)

Ljudska pesem o sv. Cirilu.

Poje pevec in ljudstvo v četrtem dejanju.

Zmerno. **St. Premrl.**

Petje. *p* *m f*

1. Kdor se je do - slej s tvojim sr - cem

Sprem-ljanje.

zme-nil, *f* ni se z njim razklenil brez sol-

mf *rit.* *p*

za, ni se z njim razklenil brez solza.

Pesem k prvemu dejanju.

Zategnjeno. *p* *St. Premrl.*

Petje. O Moravska, zemlja bridka,

Sprem-
ljanje.

f *p*

glej, viharji vstanejo; kakor gnezdo iznad

f

bo-ra sela tvoja zma-ne - jo.

Veličaj dušè mojà.

Cerkve noslovanski koral.* Transponiral in harmoniziral Fr. Ferjančič.

Slovesno, a ne počasno.

m f
Harmonij.

Zbor. *f*

1. Ve - li - čáj du - šè mo - jà.

Harm. *f*
Legato.

čestněj - šu - ju ne-bésnyh vó - instv,

* Poje naj se živahno, nekako „alla breve“, in ne po metronomu, temveč bolj prosto.

rit.

dě-vu pre-čí ~ stuju Bogo-ró-di-cu.

rit.

Nekateri.

mf

2. Ne-do ~ u ~ mě-jet vsjak ja ~ zyk

Harm.

p

blagohva-lí ~ ti po do-sto-ja~

Slov. apost.

ni - ju, iz-umě - vá - jet že um

í premírnyj pě - ti tja Bo-go - ró-di-ce :

o - báče blagá - ja sú - šči, věru prii-mi,

i - bo lju-bóv vě - si bo-žé-

stvennu - ju na - šu, tý bo

hri - sti - án je - si predstá - teljni - ca,

tja ve - li - čá - jem.

Zbor ponovi št. 1.

Nekateri.

mf

3. Ve - li - čáj du - šè mo - ja,

Harm.

p

Ky - ril - la, a-po-stoljskago svetiljni-ka.

Ryanka vzhodni

Zbor. *f*

4. Ve - li - čáj du-šè mo - ja,

Harm. *f*

u - kra - sívša-go Hristó - vu cér - kov.

ritard.

ff

Slovenski prevod :

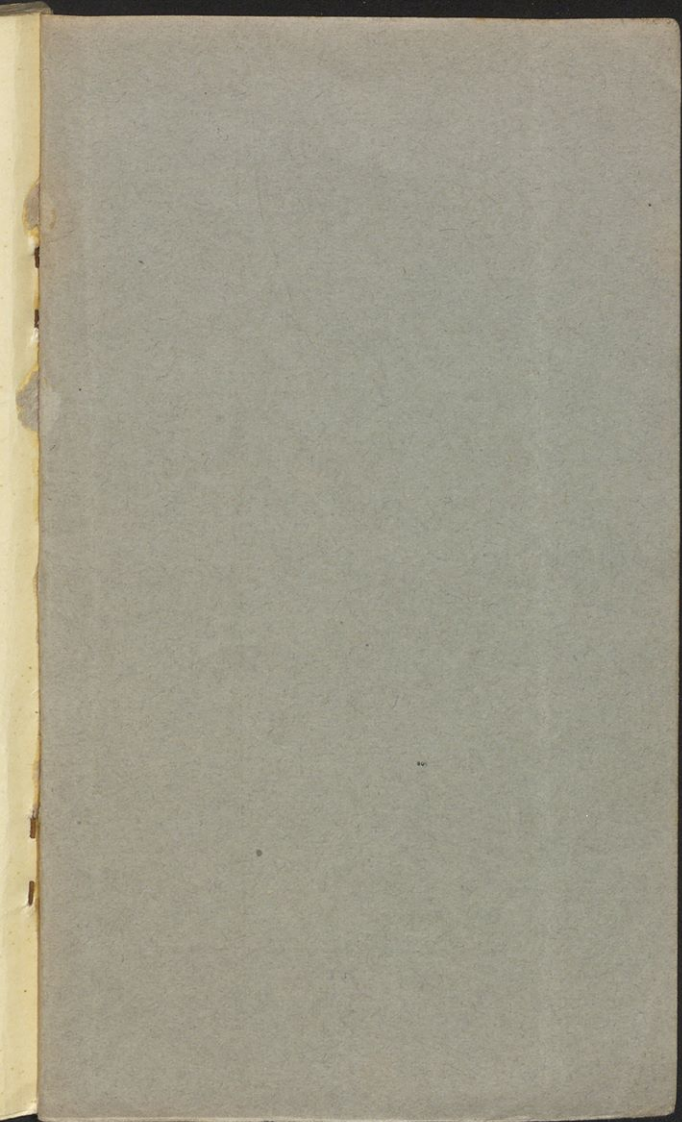
1. Poveljučuj duša moja najčastitljivejšo nebeških trum, devico prečisto Bogorodico.

2. Nesposoben je vsak jezik hvaliti po dostojnosti, nezmožen je celo nadzemski (angelski) um opevati tebe Bogorodica: toda ker si blaga, sprejmi vero, ljubezen namreč poznaš (veš) sveto (božanstveno) našo, ti namreč si zaščitnica kristjanov, tebe poveljučujemo.

3. Poveljučuj duša moja Cirila, apostolskega svetilnika (t. j. apostola, ki nam je prinesel luč prave vere).

4. Poveljučuj duša moja njega, ki je okrasil Kristusovo cerkev.

Printnita Katoliška tiskarna u Ljubljani